

Kulturni

LISTO

O B Č I N E Š O Š T A N J

Avtor naslovnice Urban Stropnik

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXIV
ŠT. 12
23. DECEMBER 2020

Ob 98. obletnici Kajuhovega rojstva

Trinajste decembra obeležujemo osemindesetdeseto obletnico rojstva šoštanjskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Izmed vseh posameznikov, ki so pustili svoj pečat na zgodovini našega mesta in vplivali na obširnejši tok lokalne in narodne zgodovine, je Kajuh zagotovo eden izmed najmarkantnejših in najbolj poznanih.

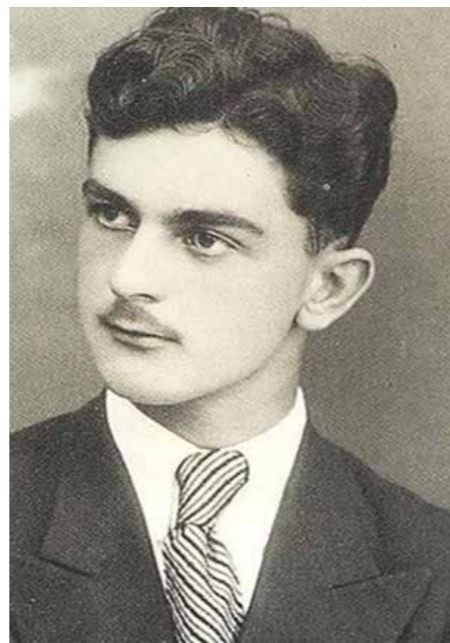
Njegova življenjska zgodba, zrel stil pisanja in širok pesniški opus so še dandanes videni kot višek pesništva medvojnega obdobja in vse do današnjega dne zasedajo osrednji piedestal slovenske lirike socialnega realizma in vojne tematike. Kot enemu izmed redkih slovenskih literatov je Kajuhu uspel preboj na mednarodni prostor. Njegove pesmi so prevedene v več kot dva ducata jezikov, od južnoslovanskih do romanskih in germanskih, od jezikov z več milijoni govorcev do celo zapadlih jezikov.

Zanimanje za Kajuha in njegove pesmi je v Sloveniji že dolgo prisotno, a želja po spoznanju

enega izmed najpomembnejših slovenskih literarnih osebnosti dvajsetega stoletja je prisotna tudi preko meja. Možno je, da je zaradi njegove tematike, zahteve po miselni refleksiji, živih in neposrednih podobah, ki nas kar prisilijo k čustvenemu odzivu, njegove socialno angažirane drže, tragične življenjske zgodbe in njegovega svetovnonazorskega pogleda Kajuh ostal tako popularen in priznan. Njegova popularnost je z leti narastla tudi zaradi volje in truda tistih, ki želijo, da spomin nanj ne bi zamrl. Tako so se v zadnjih desetletjih pojavile mnoge zbirke, znanstvene monografije ter prevodi in separati posamičnih Kajuhovih poezij, tako v slovenskem kot v tujih jezikih. Tudi v Knjižnici Velenje se ponovno povečuje zanimanje za Kajuha. V zadnjih letih so izšla že nekatera nova dela ter članki in prispevki, ki bolje osvetljujejo njegovo življenje in delo. Približuje se stota obletnica njegovega rojstva. V Knjižnici Velenje in njenih enotah temu primerno z zunanjimi sodelavci pripravljajo cikel publikacij, ki bodo vsebovale vidike njegovega življenja in literarnega opusa. Med drugim se pripravlja tudi izid monografije vseh prevedenih pesmi, ki bo predvidoma izšla konec naslednjega leta. Bralci bodo imeli priložnost spoznati obseg prevodov in njihovo raznolikost. Skratka, prihodnji dve leti bosta v Knjižnici zaznamovani s Kajuhom, vse dejavnosti pa bodo vključene v celostno, skupno »šoštanjsko« praznovanje »Kajuhovega leta 2022«.

DAVID VIDMAR ČERU

V 11. številki Lista je bil pri tekstu napačno naveden avtor. Avtor teksta in prevoda je David Vidmar Čeru.

Karel Destovnik - Kajuh Foto arhiv Šaleškega biografskega leksikona

NE JOČI, MATI ...

Ne joči, mati, nad menoj,
če nisem tisti več,
ki v stari cerkvi je s teboj
pobožne pesmi pel.
Oprosti mi, če nisem tisti več,
ki za roko ga v šolo si vodila
in puško mu za god kupila ...

Ponosen sem in srečen, mati,
ker ves sem z njimi, ki trpijo
in slutim z njimi lepši čas ...
Zato ne joči, mati in oprosti mi!

NAŠA PESEM

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!

Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad ...

Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!

MOTHER, THOU OUGHT NOT SHED A TEAR

Mother, thou ought not shed a tear,
for I am not the one wee lad anymore,
who in the old church so dear
sung songs to the tune of the choir.
Forgive me, for I'm not the lad anymore,
Whom you chaperoned to school
And who over a simple gift would drool ...

Mother, I'm both proud and glad,
for I spend my waning days with those who suffer
and uniformly suspect the prospect of better days ...
So Mother, thou ought not shed a tear and forgive me!

OUR SONG

My song isn't just mine alone,
It's the roar of us all!
My song isn't just mine alone,
It's the struggle of us all!

To be young in these times of drag,
it means no less,
than to be young without youth,
to watch the old world fall in forsooth,
and not believing in manya'truth,
that means today of being a youth ...

But alas, 'tis still the youth that we enjoy,
to be young and full of joy!

KJE SI MATI

Veš, mama, rad bi ti napisal pismo,
poslal bi rad vsaj kak pozdrav,
že dolgo je odkar več skupaj nismo,
da bi lahko le to ti rekel, da sem zdrav.

A kam naj pišem? Ste doma ostali?
Jaz sem še srečen, ker sem jim ušel;
le kaj s teboj je, so te kam pregnali,
te v Šleziji mordà je glad izžel?

Kjerkoli si, povsod sem jaz s teboj,
povsod je s tabo moj pozdrav,
in kjer sem jaz, si tudi ti z menoj,
zato ne misli, da sem sam ostal.

Morda nikoli več ne bova zrla si v obraz,
vendar nikdar ne bom pozabil nate.
A želel bi, da ne utihne prej mi glas,
dokler ti ne porečem: Glej, ta svet je tudi zate!

ZAKAJ, TOVARIŠ

Zakaj, tovariš, si roké razpel,
kdo v tebi je vihar razvnel,
zakaj, čemu si k nam prišel?

Vasi so nam požgali,
otroke so poklali
in matere pregnali,
pa naj bi mirovali?

Nikdar ...

mrtvakov krik
razpreza se po nas
in malodušje je prevpil
otrok zaklanih glas,
nasilje prelevilo
je obraz.

Zato prišel sem jaz med vas,
ki vam upor edini je ukaz!

POETOM

Zapojte nam pesmi plamteče, poeti!
Srca nam pojo zdaj,
lahko vam bo peti!
Besede mogočne
ležé nam na ustih,
besede upora
najlepše besede,
pri nas še nikoli tako govorjene,
nikoli tako čudovito
nikoli na glas.

Zapojte nam!
Zemlja slovenska
je divje zapela
in našo besedo

s krvjo nam ogrela.
Zapojte, zapojte, poeti,
besede vpijoče leže nam na ustih,
čakaje,

da kdo jih zapoje!

A vi le molčite,
kot trnje bi v grlih imeli,
bojite se zdaj, ko vse poje, zapeti.
K vragu pojdite,
vi niste poeti!

WHERE ARE THEE, MOTHER?

My mother dearest, I'd love to write to you,
I'd at least like to send you my best regards.
A towering time, since we said adieu,
I just want to say, that you're in my heart.

But to where should I write? Have you been felled?
I managed to flee, I succeeded my goad,
but what happened to thee, were you expelled?
Has Silesia become your new humble abode?

Wherever you are, I'm always besides,
listen to my regards as you feel the foehn,
as we can't be separated by any divides,
so don't worry, I'm never alone.

If again we never gaze into each other's eyes
Of ye I shan't forget as long as I dwell.
I only wish you to hear my heart-warming cries:
»This world was made for thee as well!«

WHY COMRADE?

Why comrade, has thou stretched your arms high,
who in thou has awoken this loud cry,
why, for what, has thou come bye?

Hamlets; all hell on them fell,
children; slayed with no pity
mothers were forced to dispel
and you say we shouldn't be gritty?

Nay ...

the dead man's roar
dwells in our guts,
and our kids' death cries
have opened our eyes,
to morals,
we severed all ties.

So I came to your hideout remote,
to you, who's only order is to revolt!

TO THE POETS

Sing us thou songs, you flame-hearted bards!
Our hearts are singing,
it's not gonna be hard!
The might of our words
they lay at your feet,
Words of rebellion,
these delightful words,
never before spoken so aloud,
never so appealingly,
never ablaze.

Sing to us you bards!
The homeland
erupted in song
and spread our words;

made our plight strong.
Sing, sing thou poets,
heartfelt words lay in your mouths,
but you wait,

for someone else to shout!

You only frown,
as if your mouths were filled with thorns,
now, that everything sings,
you show forlorn!

Go to hell,
you are alorn!

PESEM MATERE TREH PARTIZANOV

Sini moji, moji fantje zlati,
ki borite se v gorah,
naj ne bo vas zame strah,
zdrava sem in delam spet pri vas.

A v zaporu mi bilo je,
kot bi konji me steptali,
z mano so tako ravnali,
sini moji, moji fantje zlati,
da bi skoraj vam umrla mati.

Sini moji, moji fantje zlati,
krila bi vam morala ob rojstvu dati,
krila in roke, mogočne kot so hrasti,
ki nad vami zdaj šumé ...
pa sem dala vam le eno srce,
a tegà iz prs izrujete
in viharjem ga darujete!

Sini moji, moji zlati fantje,
vas bom še gladila po laseh?
Če ne vrne se noben od treh,
sini moji, moji zlati fantje,
žalostna bo, a ponosna vaša mati.

PESEM TALCEV

Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami
kakor dobra, zvesta četa.

Le nikar ne jočite za nami,
laže nam bo pasti, če z rokami,
stisnjenimi v pest, žalujete za nami ...

Le nikar ne jočite za nami,
žene, matere, dekleta;
jutri pademo v gramozni jami,
kakor dobra, zvesta četa.

MATERI PADLEGA PARTIZANA

Takrat, ko je prvič ročice razprl,
takrat si v radosti plašno vztrepotala:
Samo da mi ne bi, da ne bi umrl!

Takrat, ko na prsih je tvojih še spal,
takrat si mu nežno v solzah šepetala:
Glej, kmalu iz tebe cel fant bo postal.

Postal je tak fanta, da bi góre premikal,
nikdar se ni klicu svobode izmikal.
Tako si mu segla poslednjič v roko,
in v tebi je telo: Da! Vrnil se bo!

Zdaj veter raznaša besede njegove,
prisluhni natanko, da slišiš glasove:
Lepo je, veš, mama, lepo je živeti,
toda, za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!

THE SONG OF THE PARTISANS' MOTHER

My dear wee lads, that give me such thrills,
fighting bravely, boldly high in the hills,
with mine fate concern should ye not,
my health has returned, my life is unthought.

But suffer I did, whilst I was locked-up,
was beaten, hurt and rancidly flogged,
everyday, of my joy I was robbed,
My dear wee lads, that give me such thrills,
just hearing the truth, it would give you chills.

My dear wee lads, that give me such thrills,
fighting bravely, boldly high in the hills,
Wings and strength, at birth I should have giveth,
with which, your fates you could pivot.
Alas, the one thing I gave was a heart,
uproot it from ye young chest apart,
forgo it and chuck it afar!

My dear wee lads, that give me such thrills,
shall I se ye, who's sight my heart fills?
If none of ye is meant to return,
My dear wee lads, that give me such thrills,
proud I shall be, but my heart it shall burn.

SONG OF THE HOSTAGES

For us, a tear ought not be spilt,
beloved wives, lassies and mothers;
for tomorrow we die in the gravel pit
like a faithful band of brothers.

For us, a tear ought not be split,
but rather if with your hands acquit,
clenched into fists, you morn, not submit.

For us, a tear ought not be spilt,
beloved wives, lassies and mothers;
for tomorrow we die in the gravel pit
like a faithful band of brothers.

TO THE FALLEN PARTISAN'S MOTHER

When he first spread his infant arms high
thine heart trembled, shivered with glad
»Oh, if only you wouldn't, wouldn't you die!«

He lay on thine bosom, in deep slumber he swum
you gently and teary hummed to the lad:
Look, soon into a true man you'll strum.

He blossomed so bright, he was a sight to behold,
and liberty's call he would always enfold.
Thus, when your arms met for the final embrace,
the heart shrieked: »Your gaze; again I'll face!«

The wind howls and spreads his hear-felted words,
heard by the ones for whom it concerns:
»Mother, my Life I adored, and knew it for true,
but the cause that I died for, I'd die for anew!«

LJUBEZENSKE

V
Bosa pojdiva, deklet, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjevih vej
sežem ti nežno v dlani koprneče.

Beli so, beli so češnje cvetovi
temni, pretemni so talcev grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
taki so pali za našo svobodo.

Bosa pojdiva, deklet, obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krilo nalomiva češnjevih vej,
da jih poneseš na talcev grobove.

VII
Še veš, ko si prinesla mi jasmín,
in rekel sem: To cvet je bolečin.
A ti, kot da bi mi verjela,
si moje roke v svoje vzela
in plaho, plaho zadržela.
Potem si k meni se sklonila
in kot v slovo me poljubila.

Kako si prav tedaj slutila ...

Zdaj čakaš za rešetkami vsak dan,
kdaj v tvojo denem svojo dlan,
kot takrat, ko je cvel jasmín,
le brez strahu in bolečin.

LOVE SONNETS

V
Barefoot we trod, my love, at morrow so fair,
barefoot through the land filled with bewail,
through the reverie of cherries debonair,
hankering, I clasp thy hands, my love I unveil.

The cherry blossoms are fragrant and blooming,
the hostages' graves are dusky and glooming.
Proud as the birds that soar 'bove the nation,
such are the ones who fell for our liberation.

Barefoot we trod, my love, at morrow so fair,
barefoot we trod through the blooming spring,
a bundle of blossoming twigs we prepare,
and to the graves of the fallen we bring.

VII
Remember, when Jasmine you brought me at storrow,
And I replied. »That beith the blossom of sorrow.«
And as if I were of being trusted
you ripped it apart all disgusted
and started to quiver, but not distrusted.
Then you embraced me as under a spell
So tenderly, as if you were saying farewell.

How right you were, my dearest belle ...

Now you wait, closed behind bars day to day,
for me to embrace you all fair and gay,
as before, your love, you long to express;
but now with no fear, and with no distress.

In memoriam

Danes me trta si stara v goste pozabljat zvabila!

Boris Kumer Božo 1950–2020

*Z vsakim utripom sem bolj ilovnat,
še bolj izgubljen v vsemirju
in vem, da se gotovo vrnem v to ilovačo,
kot v gorice oktobra zlato.*

Boris Kumer Božo

Dragi Boris!

Ko si se odselil v svoje rodne Žerovince, se je najino prijateljstvo začelo spreminjati v znanstvo. Preko skupnega znanca sem ti pošiljal pozdrav, ki pa mi jih nikoli nisi vrnil. In tako sva počasi izgubila stik. Takrat še ni bilo teh socialnih medijev, ki nam danes krojijo življenje. Prepričan sem, da se nisi preveč obremenjeval z njimi, ker si bil bolj zemeljski človek. Tvoj motivni svet, ki si ga upesnjeval, je prikazoval življenje v domačem, kmečkem, podeželskem okolju. Tvoja poezija je govorila o življenju, ki ga nisi našel, ko si delal med knapi v velenjskem rudniku. Pisal si o kobili Zori, katere sapa te je grela v mladosti. In ko si jo izgubil, si prišel med nas tujce, ki smo postali tvoji prijatelji. Med rožicami na tvoji vrtnarji pod

DUŠAN BREŠAR

Vilo Široko smo se dobivali enako misleči in zasnovali Hotenja. Prvo literarno revijo v Šaleški dolini. Bili smo odlični tim in o naših Hotenjeh se je govorilo po vsej Sloveniji. Veter šaleškega literarnega gibanja, ki je razpihoval zaprtost slovenskih literarnih revij, si vodil do leta 1985. Hrepenenje po domači dolini, med trte te je odpeljalo domov. Za slovo in zahvalo smo ti izdali pesniško zbirko Zora. Prva avtorska Hotenja. Še dvakrat sva se srečala, pred kakšnimi tridesetimi leti, ko sem se potepal po tvojih krajih. Nenadejano sem prišel in kljub stiski s prostorom si me povabil, naj prespim v tvoji mali iz »ciglov« pred drugo svetovno vojno zgrajeni domačiji. Enkrat sem prišel celo na družinsko srečanje. Spoznal sem tvojo veliko družino. Brate in sestre. Razkazal si mi svojo rodno vas in dolino, ki leži pod vinorodnim Jeruzalemom. Zdaj počivaš z razgledom na dolino, ki je vredna tvojega hrepenenja. Pozdravljam te v imenu starih in novih Hotenjevc.

Iz galerije

Pogled dotika

Egipčanske replike in tipne igrače

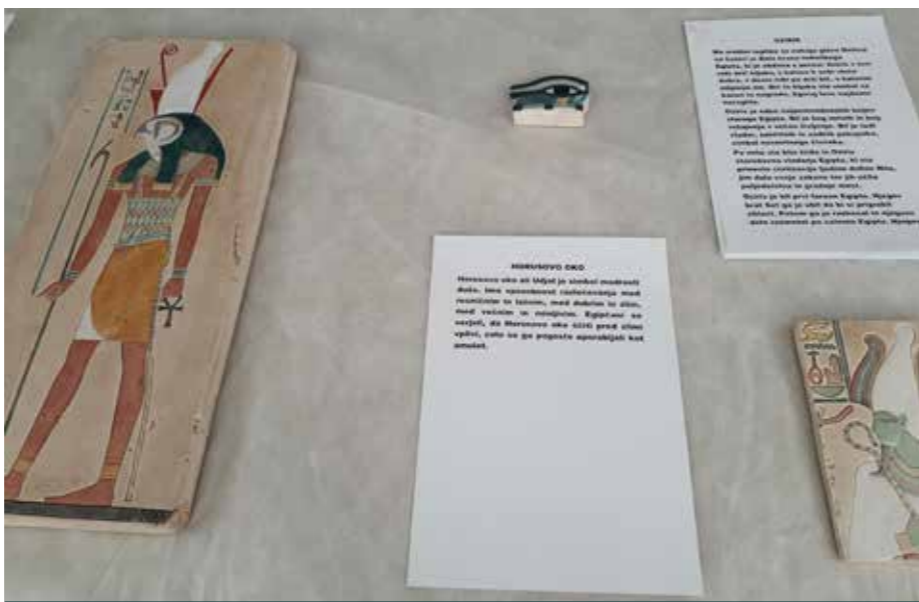
V Mestni galeriji Šoštanj so v decembru pripravili razstavo »Pogled dotika« Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije. Na ogled so egipčanske replike na otip »Slepi harfist« in tipne igrače.

Odprtje je bilo 18. decembra 2020, zaradi epidemiološkega stanja v državi je potekalo po spletu. Na Zavodu za kulturo Šoštanj upajo, da bodo vrata galerije v kratkem odprta za javnost, zato je razstava podaljšana do konca januarja. Vsekakor bi bilo škoda, če bi bil ogled v živo onemogočen. Razstava egipčanskih replik je izvrstno pripravljena, igrače pa je mogoče in seveda nujno preizkusiti. Najbolje v temi.

Razstava sodi v redni program Mestne galerije, nastala je na pobudo strokovne sodelavke Zavoda **Milojke B. Komprij** in ob veliki podpori in pripravljenosti **Dušana Brešarja**, strokovnega sodelavca ZDSS. Zveza slepih in slabovidnih je invalidska organizacija, ki deluje v javnem interesu, ustanovljena je bila za zadovoljevanje skupnih interesov pri izvajanju posebnih socialnih in drugih programov. Številni programi se izvajajo z namenom, da se lahko slepi in slabovidni čim bolj enakopravno in neodvisno vključujejo v družbeno okolje. Pomemben del predstavlja tudi nacionalna Knjižnica slepih Minke Skaberne, ki skrbi tudi za ozaveščanje javnosti o slepoti in ustvarja pogoje za nemoteno vključenost ranljivih skupin v javnost. Zveza danes povezuje devet medobčinskih društev, od Ljubljane, do Maribora, Koprca, Murske Sobote, Celja, Ptujja, Nove Gorice, Novega mesta in Kranja. Letos praznuje sto let delovanja. Ker je odprtje razstave potekalo prek aplikacije Zoom, sta se v program odprtja lahko vključili **dr. Aksinija Kermauner** in **Ina Suljič**. Slednja je avtorica igral, prva pa je prispevala teoretične podlage. Obe sta znani imeni na področju dela z ranljivimi skupinami. Razstavi je priloženo tudi gradivo v pisavi za slepe in katalog. Pri egipčanskih replikah, ki so nastale v sodelovanju z novo Akropolo, je tudi obsežna razlaga slik in simbolov.

Odprtje, ki je potekalo med Šoštanjem, Ljubljano in Mariborom, sta poleg povedanega povezovali poezija in glasba. **Valter Čučkovič**, pesnik iz Maribora, se je vključil z aforizmi in poezijo, v Šoštanju pa je svoje dodal glasbenik **Nace Serdinšek**. Zbrane je nagovoril tudi direktor Zavoda za kulturo **Kajetan Čop**, besede pozdrava pa je dogodku namenil šoštanjski župan **Darko Menih**, ki se je zahvalil Zvezi slepih in slabovidnih Slovenije z besedami: »Veseli me, da ste v teh neprijetnih časih, ko smo zaradi zdravstvenih omejitev doma, našli pot v naša srca in misli. Hvala vam.«

Dogodek si bo mogoče ogledati tudi na YouTubeu, na strani ZDSS in Zavoda za kulturo Šoštanj.

MILOJKA B. KOMPRIJ

Foto Milojka B. Komprij

Foto Milojka B. Komprij

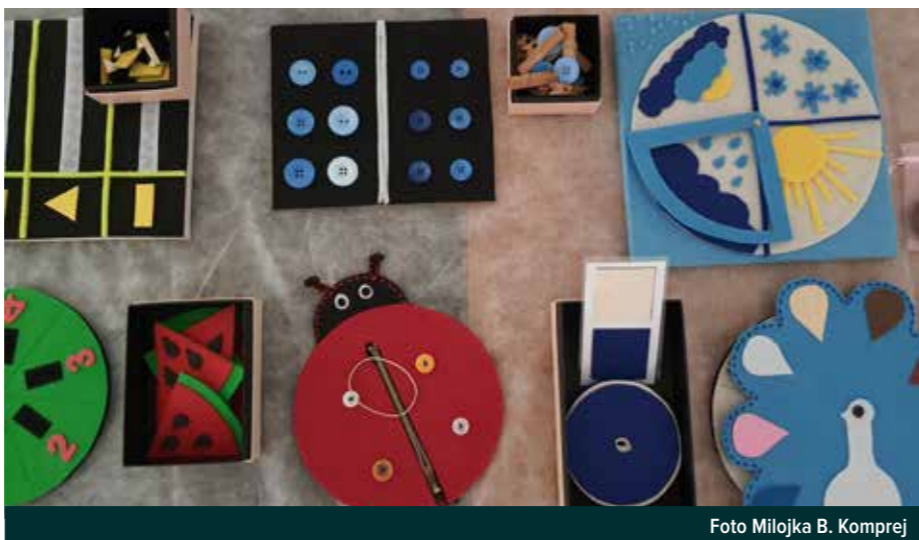

Foto Milojka B. Komprij

Glasba

Klementina Mikek

Klementino Mikek poznamo kot nasmejana, preprosto, srčno, zelo zgovorno dekle. Skorno je kraj, kjer je njen dom, njeno srce. Veliko je potovala po svetu (Dominikanska republika, Dubaj, Avstralija, polovico Evrope, delala v tujini v Španiji nekaj časa), a pravi, da je še vedno najlepše doma.

Z njo sem se pogovarjala večinoma o glasbi, saj je glasba velik del njenega življenja. Sodelovala je pri več zborih, obiskuje ure solopetja. Njen glas je močan. Pogreje srce in prebudi dušo. O njej smo izvedeli še malo več.

Klementina, s čim se ukvarjaš trenutno? Kaj počneš?

Trenutno? Pravkar sem končala s peko piškotkov. Približuje se čas, ki ga enostavno obožujem že od nekdaj, to je seveda božični čas. Nič ni lepšega, ko ves december diši v hiši po svežih, pečenih raznoraznih piškotih. Letos sem se še bolj potrudila in jih prvič okrasila z barvnimi čokoladnimi barvami.

Si po naravi optimist? Kako gledaš na trenutno situacijo v svetu?

Absolutno sem optimist. Verjamem, da za vsakim dežjem posije sonce. Glede na dano situacijo pa lahko rečem, da ne berem veliko o teh zadevah, temveč stvar opazujem s svojimi očmi. Seveda upoštevam vse zdravstvene predpise, že zaradi službe in svojega zdravja, saj imam KVČB (kronično vnetje črevesja), zaradi katerega se moram še toliko bolj paziti, da ne »staknem« česarkoli neljubega v teh res neljubih časih. Da ne bo pomote, treba se je paziti, imamo samo eno zdravje, ki ga moramo skrbno varovati. Vsak pa ve zase, ali se tega drži ali ne.

Foto osebni arhiv

Kaj te v življenju najbolj razveseljuje? Osrečuje? Kaj je tvoja strast?

Imam kar nekaj stvari, ki me osrečujejo. Lahko rečem, da je na prvem mestu glasba, nato narava, hribi, raziskovanje naših okoliških krajev in seveda dolga potovanja, ki jih že kar pogrešam.

Poznavajo se že dolgo, zato vem, da te glasba spremlja že od malih nog. Odraščala si ob očetu, glasbeniku. Kaj se ti je najbolj vtisnilo v spomin v otroštvu?

Res je. Glasba me spremlja že vse moje življenje. Ati je bil muzikant, kitarist v ansamblu Lokoviški fantje. Fantje so »prešpilali« kar nekaj porok v domačem okolišju.

Vtisov je veliko, najbolj se mi poznajo kot ranice na kolenih. Malo za šalo, malo za res. Otroštvo, ki sem ga doživela, je bilo res lepo. Nobenih pametnih telefonov, igrali smo se zunaj, delali bunkerje v gozdu, sosedom rabutali sadje, čeprav smo ga doma imeli še in še. Res pa je, da karkoli sem počela, sem si vedno pela in ko je to že krepko šlo na živce mojim prijateljem, sem si pričela živžgati.

Kdaj si tudi ti postala navdušena nad glasbo in začela prepevati? Kje so tvoji začetki?

Moji glasbeni začetki so se pričeli doma. Nikoli nisem rada nastopala kot solistka pred domačimi, ampak sem uživala, ko sem se vozila s kolesom od sosedu do sosedu in naglas jodlala in prepevala. Še sedaj mi večkrat reče Dani Gregor: »Pa daj no, Klementina, a boš kaj zajodlala, tako kot si včasih?« A po pravici povedano, tega ne znam več.

Spomnim se, da si prepevala v cerkvenem pevskem zboru pri Anki Jazbec, potem pri Svobodi, pri mešanem pevskem zboru Skorno ... Kaj te je najbolj zaznamovalo? Opiši nam, kje vse si sodelovala.

Anka Jazbec je bila moja prva zborovodkinja. Pri njej sem pričela peti v šolskem zborčku v prvemu razredu osnovne šole Bratov Letonja v Šmartnem

MELITA JELEN

Foto osebni arhiv

ob Paki, nato je sledil otroški cerkveni zbor v Šoštanju. Iz otroškega zborčka sem napredovala v mladinski pevski zbor. Ampak to ni bil kar en mladinski pevski zbor, to je bil zbor, ki je hodil na tekmovanja in bil več kot odličen na njih. Prejeli smo zlato priznanje v Zagorju ob Savi in srebrno plaketo na mednarodnem tekmovanju v Celju. Se mi zdi, da sem sedaj, ko gledam nazaj, lahko ponosna nase in na moje sopevce – prijatelje, da smo dosegli takšna priznanja kot otroci. Definitivno tega brez gospe Anke ne bi uspeli. Po končani osnovni šoli sem pričela prepevati pri MePZ Svoboda Šoštanj in pri MePZ Skorno, kjer sem še vedno aktivna članica.

Dolga leta si prepevala pri Svobodi. Kakšne spomine imaš na ta čas?

Pri Svobodi sem prepevala skoraj 13 let. To so bila zelo lepa leta zame. Vsi, ki smo bili kdajkoli člani MePZ Svoboda, vemo, da predstavlja nekakšno družino in v tej družini se imamo lepo. Pri tem zboru sem spoznala prijatelje, za katere vem, da bodo moji prijatelji še naprej v mojem življenju, kljub temu da nisem več članica. Najbolj so me zaznamovala glasbena tekmovanja na Češkem, Poljskem, Naša pesem v Mariboru, razna gostovanja, nepozabne priprave in sodelovanja z odličnimi opernimi pevci, simfoničnim orkestrom Vrhnika in še kaj bi se našlo.

Obiskuješ tudi solopetje. Kaj te je napeljalo na to, da si se odločila poizkusiti prepevati samostojno?

Res je, trenutno obiskujem tretji razred solopetja na glasbeni šoli Fran Korun Koželjski pri gospodu profesorju Janku Potočniku. Za to pot sem se odločevala kar nekaj let, vendar nikoli nisem imela dovolj poguma, vedno pa sem si želela to storiti. Hoditi v glasbeno šolo, se profesionalno učiti petja. Potem sem si sama rekla: »Pojdi, ničesar ne moreš izgubiti,« in tako sem sedaj ponovno v osnovni šoli.

V vaši družini prepeva oz. je prepevala pri zborih tudi tvoja sestra, brat pa je član znane narodno-zabavnega ansambla. Kakšen odnos imate med seboj? Ali kdaj skupaj tudi zapojete?

Sestro še vedno skupaj prepevava pri MePZ Skorno, brat igra kitaro pri ansamblu Veseli svatje. Naš bratsko-sestrski odnos je isti kot v vsaki družini. Se skregamo, se pobotamo. Lahko pa rečem, da smo od nekdaj zelo navezani drug na drugega. Z Matevžem skupaj kdaj pa kdaj zapojeva na kakšnih domačih, bolj družinskih zadevah, malo za najino dušo. Mogoče bova pa v prihodnosti še kje drugje kaj zaigrala in zapela. Nikoli se ne ve, morda se bo kdaj pokazala takšna priložnost.

Ne morem mimo uspešne predstave »V vasi mojega dekleta«. Ti je bila vloga pisana na kožo?

Komični muzikal »V vasi mojega dekleta« smo ustvarili pevci MePZ Skorno v sodelovanju z Alico in Kajetanom Čopom. Moj lik je bila Fančka, ljubosumnica na sokrajanko, v katero je bil zaljubljen Lojz. Zgodba se je odvila mojemu liku v prid in na koncu osvojila srce domačega fanta. Fančko sem zelo rada igrala. Vloga je razigrana, nagajiva, energična, skoraj takšna, kot sem jaz.

Ti je petje kdaj pomagalo prebroditi tudi negativne dni, pregnati slabe misli?

Seveda. Vedno, ko sem slabe volje, me v dobro voljo spravi glasba.

Za konec lahko našim bralcem zaželiš še kakšno dobro popotnico za leto 2021. :)

V prihajajočem letu vsem bralcem Lista želim zdrav, lep, miren vstop v novo leto. Moja popotnica vsem vam zveni nekako takole: »2021 si naredite čarobno, pozitivno, osredotočite se nase in na svoje želje, saj samo vi veste, kaj si v resnici želite in kje blestite. Srečno.«

Klementina, vse dobro ti želim. Ostani takšen žarek.

Trije dobri možje

Dobri možje decembrskih dni

Sveti Miklavž

Rano otroštvo sem preživel na kmetiji maminih staršev v Topolšici. Ta kmetija stoji na griču med Šoštanjem in Topolšico. Domačijo v večji meri

Foto splet

obdaja gozd in zato smo bili malo odmaknjeni od dogajanj, ki so se takrat odvijala v bolj strjenih naseljih in v mestu.

V mesto smo hodili le redko. Na kmetiji smo pridelali in izdelali skoraj vse, kar smo takrat potrebovali za preživetje. V trgovini smo kupili predvsem sol, sladkor in petrolej za petrolejke ter lahterne, s katerimi smo si pri delu svetili v dolgih jesenskih in zimskih večerih. Ob nedeljah smo odšli v cerkev. Po maši smo se tam srečali

s sorodniki in znanci. Tu je bila tudi priložnost, da so se starejši lahko kaj pogovorili in izmenjali novosti. Povedati moram, da je v tem času divjala 2. svetovna vojna in takrat so potekali najhujši boji na vseh frontah.

V začetku novembra smo na kmetiji že pospravili pridelke z njiv. Čeprav je v tem času naravo pogosto že pobelil sneg, smo takrat pripravljali drva in sekali steljo za nastelj živini. V dolgih večerih smo luščili fižol in koruzo. Stari oče in stric sta iz šibja pletla koše in košare, stara mama je na kolovratu predla volno, tete pa so iz volne pletle puloverje, kape, rokavice, nogavice. Spletle so skoraj vse, ker oblačil takrat ni bilo moč kupiti. Ob delu smo se veliko pogovarjali, včasih tudi zapeli. Včasih je katera od treh tet ob petrolejki, ki je visela na steni, brala knjigo, mi pa smo te pripovedi vneto poslušali. V družini starih staršev sem bil edini otrok. Pri delu sem rad pomagal in počutil sem se enakovrednega ostalim starejšim članom družine. Tudi v bližnji soški našega doma ni bilo majhnih otrok, zato pravih otroških igrice takrat sploh nisem poznal. V času pričakovanja Miklavža sem bil še posebej ubogljiv. Če so se v tem času, ob sončnem zahodu, na nebu pokazali rdeči oblaki, so mi starejši dejali: »Poglej, Miklavž že peče piškote! Bodi priden, da ti bo kaj lepega prinesel. Porednim otrokom prinese le šibo, repo in korenje.«

V mojem otroštvu je k nam Miklavž skrivnostno prihajal, vsako leto v noči s 5. na 6. decembar. Najbolj živo se spominjam Miklavža, ko sem bil star štiri leta. Nestrpno sem pričakoval ta Miklavžev večer. Bilo me je strah, zato nisem upal na prsto. Stiskal sem se k stari mami, ki je stopicala v kuhinji ob štedilniku. Nenadoma sem zaslišal ropot verige na pragu hišnih vrat. »Si slišal? Parklji že strašijo naokoli. Zmoliva, da jih odženeva.« V strahu sem s pomočjo stare mame zmolil »Oče naš« in ropot je utihnil. Parkeljcev, angelčkov in pravega Miklavža v svojem otroštvu nisem videl nikoli. Poznal sem jih le iz

pripovedi, iz knjig in slik na prazničnih voščilnicah. Na Miklavžev večer smo po večerji na kuhinjsko mizo vsi člani družine položili krožnike, kot za obed, in odšli spat. Še v sanjah sem videl Miklavža in parklje, ki so me preganjali. Ko sem se naslednje jutro prebudil, sem stekel v kuhinjo in tam zagledal mizo z darili. Moj krožnik je bil najbolj bogato obložen. Na njem je bilo: pest suhih sliv, jabolčni platiči (krhlji), suhe fige in rožiči, keksi ter nekaj bonbončkov. Poleg krožnika sta bila postavljena zlatorumena Miklavž in parkelj. Izoblikovana in pečena sta bila iz sladkega belega kruha. Sredi mize pa je stal še živopisno obarvan petelin. Izrezan je bil iz lesa in s kovinsko vzmetjo pripet na deščico s štirimi lesenimi koleščki. Žarel sem od sreče in navdušenja. Zgrabil sem petelina, ga stisnil k sebi in tekal po kuhinji. Takrat se je oglasil stari oče: »Jožek, tudi šibo ti je Miklavž prinesel. Vzemij jo z mize in jo poljubi.« Prijel sem vrbovo šibo in jo poljubil. Tak je bil pač v tistih časih običaj. Vršički Miklavževe šibe so bili spleteni in na koncu povezani z rdečo pentljo. Stari oče je vzel šibo, jo položil nad sklednik na steni in dejal: »Tukaj te čaka šiba, če ne boš ubogal.« Povedati moram, da so mi stari starši šibo bolj ljubljali kot uporabljali. Miklavževa šiba je še v naslednjem letu v večji meri samevala nad sklednikom.

Božiček

V času mojega otroštva smo se na božič pripravljali (bolj duhovno kot materialno) že ves adventni čas. Na predvečer božiča, 24. decembra, smo skrbno izdelali jaslice in božično drevo. Po večerji in obredni molitvi smo ob topli krušni peči prepevali božične pesmi, dedek pa nam je tudi pripovedoval prigode božičnih dni v času njegovega otroštva. Po 23. uri so se starejši odpravili k polnočnici v farno cerkev v Šoštanju. Eden od odraslih je vedno ostal z mano doma za

varuha. Na božič sem s teto odšel v cerkev, nato pa smo se vsi domači zbrali pri kosilu ob bogato obloženi mizi.

Božiček je k nam prihajal poredko. Včasih mi je pa na predvečer božiča pod božično drevo položil kakšno toplo oblačilo. To je bil iz domače volne spleten pulover, morda kapa, rokavice ali nogavice. Teh daril sem bil zelo vesel, še posebej zato, ker mi jih je prinesel Božiček.

Tepežni dan

Jož, skoraj bi pozabil! Miklavžev šibo, rekli smo ji tudi miklavževka, sem lahko uporabljal tudi sam. To je bilo 28. decembra, na tepežni dan ali dan nedolžnih otrok. Ko sem tega jutra stopil v kuhinjo, je stara mama snela miklavževko s stene, me rahlo osvrknila po riti in govorila: »Šip-šap, šip-šap! Danes je tepežni dan. Šip-šap, šip-šap! Danes s to šibo lahko natepeš tudi starejše. S tepežko zaželiš srečo tistemu, ki ga šipšapaš.« V roko mi je dala šibo in jaz sem našeškal vse prisotne: »Šip-šap, šip-šap!« Teta Anika, ki je bila najstarejša, me je še naučila besedilo tepežke v celoti: »Šip-šap, šip-šap! Danes je tepežni dan. Rešte se, rešte, pamet otešte, dajte denarca kaj, Bog vam daj sveti raj.« Stari oče je iz zidne omarice vzel mošnjček in mi dal nekaj nemških kovancev, ki so bili takrat v veljavi. Stekel sem še v hlev in našeškal strica Tineta, ki je tam krmil živino: »Šip-šap, šip-šap!« Tine me je potrepal po ramenih, vzel šibo in rahlo natepel tudi živali: »Šip-šap, šip-šap, da bi krave ble zdrave in veliko mleka nam dale.«

Izvedel sem, da so ponekod šipšapali mlada dekleta, rekoč: »Šip-šap, šip-šap, da bi se srečno poročile in dobrega moža dobile.« Otepali pa so tudi drevesa v sadovnjaku: »Šip-šap, šip-šap, da bi jablane dobro rodile in v jeseni kmeti veselile.«

Dedek Mraz

Po osvoboditvi sem jeseni leta 1945 odšel v 1. razred osnovne šole v Šoštanju. Tam sem se spoznal in tudi spoprijateljil z vrstniki. Med pogovorom s sošolci je stekla beseda tudi o Miklavžu in Božičku. Sošolci so mi rekli, da Miklavža in Božička ni, in trdili, da so si ga izmislili starši. Tudi učiteljica je to potrdila in dejala, da nekateri starši v prednovoletnem času preko noči otrokom nastavijo na mizo darila. Učiteljica pa nam je povedala, da obstaja Dedek Mraz, ki ob novem letu prihaja s prostrane in mrzle Sibirije ter odburja otroke. Resnica o Miklavžu me je precej zmedla. Ko sem tega dne sam odhajal iz šole, sem glasno razmišljal: »Če doma povem, da Miklavža ni, potem k nam Miklavž tudi ne bo več prišel.« O mojem vedenju, da Miklavža ni, doma nisem črhnal niti besedice in moj Miklavž je k nam prihajal še vrsto let. Ko sem že znal brati in pisati, sem Miklavžu pošiljal tudi pisma. Moj seznam želja je bil skromen in Miklavž je moje želje pogosto uslišal. Na osnovni šoli v Šoštanju smo pred novim letom pripravili praznovanje. Na tej priveditvi smo recitirali, zapeli nekaj zborovskih pesmi in odigrali kakšno krajšo igrice. Ob koncu je na oder prišel Dedek Mraz. Obleden je bil v bel plašč, na glavi je imel kučmo iz krzna polarne lisice,

Dobri možje: Božiček, Miklavž in Dedek Mraz

Foto splet

obute je imel visoke škornje in v roki je držal debelo leskovo palico. Bil je postaven in prijazen mož. Pohvalil nas je in nam zaželel, da se do sledečega leta veliko novega naučimo.

Sv. Nikolaj – življenjepiš

Miklavž ali Nikolaj – grško Nikolaos, se je rodil konec 3. stoletja našega štetja v provinci Patera v Mali Aziji kot sin premožnih staršev. Po smrti staršev je malega Nikolaja oskrboval stric Myri (danes Demre) v Turčiji. Stric ga je seznanil s krščansko vero in tudi s tamkajšnjim škofom. Nikolaj je postal duhovnik in po naključju je postal škof. Pokrajina Mira je bila takrat provinca Rimskega imperija. Prav v času škofa Nikolaja so Rimljani pričeli sprejemati krščansko vero in za časa vladavine cesarja Konstantina kristjanov niso več preganjali. Nikolaj je bil velik dobrotnik in je svoje premoženje razdelil ubogim ter otrokom. Od tod je v 19. stoletju, predvsem v srednji Evropi, nastal priljubljen obred obdarovanja otrok ob prazniku sv. Nikolaja oz. Miklavža.

Nikolaj je umrl v Turčiji okrog leta 350. Kmalu po njegovi smrti ga je krščanska cerkev proglasila za svetnika. Njegove posmrtno ostanke so tihotapci iz Turčije leta 1187 prenesli v italijansko mesto Bari, kjer jih hranijo še danes. Sv. Nikolaj je postal tudi zaščitnik mornarjev in ribičev. Zgodovina obdarovanja otrok ob godu sv. Nikolaja – po naše Miklavža sega že v 12. stoletje. S severa se je obred miklavževanja razširil po vsej Evropi. Nikolaj v slovenskem prevodu pomeni »zmaga ljudstva«. V Sloveniji je sv. Nikolaju posvečenih preko 200 cerkva – tudi ljubljanska stolnica.

Zgodovina Božička

Pred 16. stoletjem v Evropi Božička niso poznali. Dedek, ki je v predbožičnem času delil darila, je bil Miklavž. V 12. stoletju se je praznovanje

Miklavža s severa razširilo na večino evropskih držav. V času reformacije, v 16. stoletju, so se protestanti odrekli svetnikom in Miklavža je zamenjal Božiček. Skozi stoletja se je protestantski Božiček postopoma razširil po vsej Evropi. V Ameriko so Božička v 17. stoletju prinesli Danci, ki so ga imenovali Sant Claus, z ameriško izgovorjavo pa je postal Santa Claus. V 19. stoletju je dedek z rdečo kapo in belo brado postal redni spremljevalec božiča, leta 1931 pa ga je podjetje Coca Cola v svojih reklamah obleklo v znano rdečo-belo barvo.

V času Kraljevine Jugoslavije in nemške okupacije je v naše kraje prihajal Božiček predvsem k bolj bogatim mestnim družinam. Na podeželju je mnogokrat lačne otroke skromno obdaril le Miklavž.

Zgodovina Dedka Mraza

Po oktobrski revoluciji leta 1917 so v Rusiji prepovedali Božička in praznovanje obletnice Jezusovega rojstva. V 20. letih je sovjetski voditelj Stalin uvedel komunistično verzijo Božička in izumili so Deda Moroza, po slovensko Dedka Mraza. Stalin je ukazal, da Dedek Mraz ne sme prinašati daril za božič, ampak za novo leto. Rdeče-belo obleko je zamenjal za modro ali belo, božično drevesce pa so preimenovali v novoletno jelko. Po zgledu Sovjetske zveze, so v vzhodnoevropskih državah po drugi svetovni vojni prav tako opustili Miklavža in Božička in vpeljali Dedka Mraza.

Vsi trije prednovoletni dobri možje so v našem okolju doslej še razveseljevali majhne in velike otroke. Ti lepi spomini na Miklavža, Božička in Dedka Mraza naj nas v teh s korono objetihi dneh bodrijo, da bodo še prihajali. In upajmo, da naši potomci na te lepe stare obrede ne bodo kmalu pozabili.

Viri: Lastni spomini. Zgodovina in slike dobrih mož so povzeti s spleta.

Kulturni paberki

Čevljar Franc Turk iz Metleč

V Muzeju usnjarstva na Slovenskem smo v letu 2020 prevzeli več predmetov, za katere je bila podana ocena, da so v skladu z zbiralno politiko muzeja pomembni za širitev muzejskih zbirk. Poslanstvo muzeja je zbiranje nematerialne in materialne kulturne dediščine s področja usnjarstva in nanj vezanih obrti, kot bomo videli v nadaljevanju, čevljarstva.

V marcu tega leta smo prevzeli še dva čevljarstva šivalna stroja za šivanje škornjev. Oba stroja za šivanje škornjev sta iz obdobja med obema vojnama znamke Singer. Stroja sta v dobrem stanju, a potrebna obnove. Predmeta bosta po konservatorskem posegu razporejena v muzejski depo, kjer se zagotavlja varno hranjenje predmeta pod ustreznimi klimatskimi pogoji. V prihodnosti pa bosta del stalne zbirke o čevljarstvu.

Stroja in del dokumentacije je muzeju predal ljubiteljski zbiratelj Zdravko Čas iz Gaberka in ob tem posredoval tudi nekaj informacij o strojih in ljudeh, ki so oba šivalna stroja uporabljali. Slednji podatki so pomembni, saj je le tako mogoče znotraj neke skupnosti v prostoru in času orisati zgodbo posameznika in njegov pomen.

Franc Turk in žena Rozalija z otrokom, ostale so vjenke. Foto arhiv Muzeja usnjarstva na Slovenskem

Hiša v Metlečah, v kateri sta bili čevljarstvo Franc Turk in šiviljstvo Rozalija Turk. Foto arhiv Muzeja usnjarstva na Slovenskem

Šivalna stroja je že pred drugo svetovno vojno uporabljal čevljar Franc Turk (1903–1973) iz Metleč pri Šoštanju. Franc Turk je po koncu prve svetovne vojne obiskoval dvorazredno občo nadaljevalno šolo v Šoštanju. Šolanje je nadaljeval, na kar kaže dokument, ki ga je izdal Urad za pospeševanje obrti Kraljevine SHS v Ljubljani, ki je leta 1923 izdal »obiskovalno ispričevalo« čevljarstvu pomočniku Francu Turku za opravljen tečaj čevljarstva prikrojanja. Po šolanju je opravljal obvezno pomočniško dobo in delal pri Šoštanskih čevljarjih.

Med obema vojnama je čevljarstvo v Šoštanju predstavljalo pomembno obrt. V mestu in njegovi okolici je bilo 15 čevljarjev, ki pa so v tridesetih letih s pojavom industrijsko izdelanih čevljev na trgu delali v zahtevnih pogojih konkurence. Po besedah pričevalcev so svojim strankam večinoma opravljali popravila in ob priložnosti izdelali tudi nove čevlje. Stranke so bili večinoma fabriški delavci, ki so v izdelavo prinesli zavoj usnja – fasngo, ki so ga delavci dvakrat letno dobili v tovarni. Iz omenjenega zavoja usnja je lahko čevljar izdelal dva para lahkih čevljev ali par gojzarjev.

Čevljar Franc Turk se je želel osamosvojiti in je leta 1928 pridobil obrtni list in čevljarstvo obrt najprej opravljal v Šoštanju na hišni št. 195. S tem je kot čevljarji mojster postal član obrtne zadruge

oblačilne stroje v Šoštanju. Kasneje je obrtno dejavnost opravljal na hišni št. 117 v Metlečah. V hiši, ki je bila zgrajena 1931, sta bili kar dve delavnici, o čemer priča napisna tabla nad vhodnimi vrati v hišo. Čevljarstvo delavnico je imel Franc Turk, šiviljsko delavnico pa njegova žena Rozi Turk.

Franc Turk je imel v čevljarstvu v uku vaje in vajenke, da bi se izučili čevljarstva obrti. V času druge svetovne vojne se je v njegovi delavnici čevljarstva učil tudi Tone Rezman iz Gaberka. Po pripovedovanju so delali tudi ponoči, da so izdelali po pet parov vojaških škornjev, ki so jih potem prišli iskat partizani. Med njimi je bil tudi partizanski duhovnik Jože Lampret. Usnje so dobili v Woschnaggovi tovarni usnja v Šoštanju. Med drugo svetovno vojno je bil Franc Turk zaprt na gradu Borl, kasneje v Mariborskih zaporih in deportiran v koncentracijsko taborišče Mauthausen.

Po vojni je Franc Turk deloval v krajevem odboru Šoštanj, kjer je 4. septembra 1945 opravil Upravno-politični tečaj. Njegova delavnica je delovala tudi po vojni, a je bil znova zaprt, tokrat s strani jugoslovanskih oblasti, 1949 in 1951, na Golem otoku. Franc je bil tudi gasilec, strokovni izpit je opravil pri Prostovoljnem gasilskem društvu v Šoštanju leta 1950. Tega leta mu je bilo podeljeno potrdilo za opravljanje čevljarstva obrti na področju mesta Šoštanj.

Opisana zgodba o znanem Šoštanskem čevljarstvu mojstru je prišla v muzej s predmeti malone po naključju. Prinaša življenjsko zgodbo Šoštanskega obrtnika, ki je od tridesetih let 20. stoletja, skozi čas druge svetovne vojne in po njej, s svojim delom skušal preživeti svojo družino. Pričevanje predstavlja drobec k razumevanju dela preteklosti, ki je v zgodovini pisju nemalokrat spregledan, saj ni del obravnave splošne ali politične zgodovine. Vendar je pomemben za razumevanje življenjskega vsakdana slehernika, ki se nam, kot v našem primeru, sprva odstira skozi omenjena predmeta. Ob koncu gre zahvala družinam Turk in Ostervuh za prijaznost in dovoljenje za objavo.

Šivalni stroj Foto arhiv Muzeja usnjarstva na Slovenskem

MIRAN APLINC

Dobra novica v črnih bukvah

Izšel je Zbornik 2020

Knjižnica Velenje, katere direktor in ravnatelj je Vlado Vrbič, tudi kot izdajatelj, je v začetku decembra izdala že 17. številko oz. Zbirko Šaleški razgledi z letnikom 2020.

Zbornik v 400 izvodih je uredil Silvo Grmovšek, v njem pa sodeluje več imenitnih avtorjev s svojimi izjemnimi prispevki, ki odpirajo nove vsebine, poglede na različne tematike in predvsem osvetljujejo zgodovinski, pa tudi filozofski pogled na dogodke, pretežno na tleh Šaleške doline. Če omenimo samo nekatere, najbolj zanimive za prebivalce občine in mesta Šoštanj, nam že naslovi tem povedo vso pestrost in pritegnjejo bralstvo tudi širše iz doline. Arhitekt Rok Poles razglablja o šoštanskem trškem dvorcu, zgodovinar Miran Aplinc predstavlja sotesko Penk, pisatelj Peter Rezman pa razgalja neorganiziranost eko protestnih gibanj v Šaleški dolini. S kar dvema prispevkoma pa je arhitektka Mateja Kumer osvetlila delo Paula Schmidbauerja – iskalca zvezd ter pisala o dunajski dvorani kraljeva tovarna »IG.GRIDL« in njeni zapuščini. Vsi – izdajatelj, uredniki in tudi ostali številni avtorji – si zaslužijo pozornost s svojimi objavami, ki so osvežile kulturni prostor Šaleške doline v času, ko je na kulturi in na knjigi v deželi tej zaresna, vseobsegajoča kriza.

Iz Šaleških razgledov št. 17 Foto MK & JM

JOŽE MIKLAVC

Faksimile strani z manj znano vsebino o Woschnaggih

Foto MK & JM

Šaleški razgledi, številka 17

Foto MK & JM

Z roko v roki

MDGN invalidnosti prijazno društvo aktivno tudi v težavnih časih

V štirih socialnih programih so izvajali številne vsebinske programe in obiske

Medobčinsko društvo gluhih in naglušnih (MDGN) Saša regije (Velenje) je bilo ustanovljeno za potrebe gluhih Šaleške in Zgornje Savinjske doline v Šoštanju leta 1963. Že takrat je bilo prav na področju občine Šoštanj večje število vključenih, kasneje se je število spreminjalo tako, da danes šteje 66 članov, od tega 16 slušno prizadetih invalidov. Temeljni cilj združevanja oseb z okvaro sluha je ustvarjanje možnosti za enakopravno in čim bolj popolno vključevanje v življenjsko in delovno okolje, družabno življenje ter posredovanje pravih in pravočasnih informacij s področja zakonodaje, izobraževanja, pravic ter dolžnosti v Saša regiji. Društvo nudi strokovne možnosti in pester nabor dejavnosti za izvajanje programa, ki omogoča ljudem v svetu tišine manj osamljenosti in izolacije od okolja in skupnosti.

Na področju vseh občin Šaleške in Zgornje Savinjske doline deluje okrog 420 slušno prizadetih oseb, ki so bolj ali manj aktivne in se interesno vključujejo v različne programe in aktivnosti preko svojih koordinatorjev in članov vodstva društva. Na področju občine Šoštanj delujejo poleg vodstva društva za Saša regijo 4 zaposlene osebe, kar 20 pa je članov upokojencev. V občini Šmartno ob Paki imajo 68

Urška Jakop, univervalna ustvarjalnica dobrega vzdušja predavateljica
Foto arhiv MDGN ŠD

članov. Vsako leto pred decembrskimi prazniki predstavniki društva obiščejo tudi šoštanjskega župana **Darka Meniha** in se mu zahvalijo za sofinanciranje njihovih programov ter drugo sodelovanje. Dogovarjali so se, da v letošnjem letu izvedejo informativno predavanje o problematiki okvare sluha in pravicah, ki pripadajo tem ljudem. Zaradi situacije s korono zadeve žal niso mogli izpeljati. Sta pa sekretarka in predsednik v poletnem času obiskala več članov, ki živijo na območju občine Šoštanj. Kar nekaj članov s tega območja se redno udeležuje različnih aktivnosti, kar pomeni, da so z vodstvi in s strokovnimi osebami dobro povezani.

Zaradi okvare sluha imajo prizadete osebe največ težav pri sporazumevanju in komunikaciji z

okoljem, v katerem živijo, se izražajo, delajo in preživljajo prosti čas. Komunikacijske ovire, nezmožnost interakcije z okoljem zaradi okvare in popolne izgube sluha so vzrok različnih oblik socialne izključenosti. Osebe z okvaro sluha so zato pogosto izrinjene iz družbenega dogajanja, socialni stiki pa so zanje osiromašeni. To pri njih povzroča osamljenost, občutke izolacije in nagibanje k umiku v svoj svet – v svet tišine. V odborih društva delujeta **Jože Zajc** in **Dragica Kovač**. Društvena tolmačica slovenskega znakovnega jezika **Polona Dobnik** je ena izmed treh, ki delujejo v tem društvu s plemenitim poslanstvom. Društvo vodi do volitev spomladi 2021 dolgoletni predsednik **Franc Forštner**, sekretarka in strokovna sodelavka pa je **Urška Jakop** iz sekcije za Zgornjo Savinjsko dolino v Mozirju. MDGN je samostojna, neprofitna invalidska organizacija s statusom društva, ki deluje v javnem interesu in si prizadeva za enakopraven položaj in pravice gluhih, naglušnih, gluho-slepih in oseb s polževim vsadkom. V tem letu so zaokrožili že 57 let delovanja, v naslednje pa vstopajo kot vsa družba z veliko negotovostjo, zaradi razmer epidemije Covid-19. Kot sami menijo, je to plemenita združba za vse člane, mnogim med njimi je kot njihov drugi dom. V štirih socialnih programih so izvajali številne vsebinske programe in obiske. Na določenih področjih so se morali prilagoditi upoštevanju priporočilom NIJZ in spoštovati vse ukrepe. Izvedli so predavanja o Bosni in Hercegovini, o energijah, zdravi hrani, poznavanju in vlogi ter uporabi eteričnih olj, žalovanju v družini in širše, o medsebojnih odnosih, vplivu čustev na zdravje, doživljanju tesnobe in psihičnih stisk idr. Poleg teh zanimivosti so si ogledali frančiškanski samostan z obiskom Klaris v Nazarjah, center varne vožnje AMZS na Vranskem in izvedli družabno srečanje članov društva, ko je to še bilo mogoče z vsemi potrebnimi zdravstvenimi ukrepi. V nujnih primerih se lahko povežejo s strokovno sodelavko Urško Jakop po telefonu **031 381 334**.

Ob mednarodnem dnevu invalidov, 3. decembru, je najmanj tudi naša dolžnost, da množici več kot 100 tisoč invalidnih Slovencev, in nekaj nad 400 na področju Saša regije, izrazimo solidarnost ter obet za boljše sodelovanje in družbeno pomoč tudi na lokalni ravni. Medobčinsko društvo gluhih in naglušnih se s peščico entuziastov, aktivnih članov ter strokovnih sodelavcev zelo trudi ustvarjati takšne pogoje in uresničevati programe, ki bi omogočali čim večjo vključenost invalidnih in hendikepiranih sodržavljanov, soobčanov v lokalnem okolju. Zgled za to so gotovo skupina gluhih, naglušnih in govorno prizadetih, ki brez aktivnega sodelovanja svojega življenja ne bi preživljali kakovostno in z občutkom sprejetosti. Zato, prislulhimo tišini tudi MI.

Na obisku pri članu MDGN Jožetu Zajcu, ki kleplje koso v Gaberkah.
Foto arhiv MDGN ŠD

JOŽE MIKLAVC

Sofinanciranje programov upokojencev je ena pomembnejših nalog LS

Ko pogostokrat tečejo polemike o statusu, življenju in delovanju društev upokojencev na državni ravni, se kar ne moremo navduševati, kako dobro je sožitje »države« z državljani in še posebej s številčno populacijo upokojencev (mimogrede, vsi, ki so delovno aktivni, po določenem obdobju preidejo kot nezaposlene

osebe v status upokojenca). Večini so »boji« med izplačevalci pokojnin in upravičenci na dostojno odmerjene in socialne pokojnine, ki naj bi zagotavljale brezskrbno življenje starejše generacije in njihovo varno oskrbo. Ko v času zaposlitve ljudje vplačujejo s strani države odmerjen prispevek za starostne pokojnine, je gotovo to v takšni meri, ki naj bi omogočala normalno življenje ljudi v času, ki ga odmerja zakonodaja o upokojevanju in zdravje ljudi. A so postopki, npr. za sprejem aktualne nove ureditve dolgotrajne oskrbe v Sloveniji, zapleteni in dolgotrajni, kot da ne bi šlo za interes te družbe, da bi poskrbela, kot to veleva ustava, za ljudi, ki so opravili svoje poslanstvo v življenju. Tako Zveza društev upokojencev Slovenije kot tudi nekatere stranke, ki razumejo to problematiko, si prizadevajo utemeljiti zahteve in razmere, v katerih se »dogaja« doživetje v naši družbi. Društva upokojencev, povezana v naši dolini v Šaleško pokrajinsko zvezo, si z vodstvom prizadevajo, da bi v lokalnem okolju pridobili naklonjenost

Foto Jože Miklavc

Foto Jože Miklavc

JOŽE MIKLAVC

svetnikov in vodstev občin, da bi podprla delovanje teh 11 društev in v bistvu vseh aktivnih ter organiziranih upokojenskih društev in organiziranih klubov starejših ljudi. Znano je, da so si predsednice in predsedniki teh društev iz širše Šaleške doline že več let prizadevali za naklonjenost županov za dodatno finančno spodbudo in omogočanje programskih dejavnosti in delovanja teh društev, ki povezujejo svoje aktivno članstvo in s tem uresničevanje tistih delov, ki omogočajo aktivno delovanje, zdrav način življenja starostnikov, rekreacijo, kulturno udejstvovanje v drugih društvih in različne solidarnostne oblike neposredne pomoči obolelim, invalidnim ter osamljenim osebami. Društva, ki so aktivna in vpeta v lokalnih skupnostih z uresničevanjem tovrstnega delovanja v povezavi z občinskimi vodstvi, upravičeno pričakujejo nekaj dodatnih sredstev, ki so namenska in na voljo v proračunih občin. Tako so župani **Janko Kopušar** (Šmartno ob Paki), **Darko Menih** (Šoštanj) in **Bojan Kontič**, ter za njim sedanji župan **Peter Dermol** (MOV), na javnih dogodkih obetavno podpirali pester programski nabor in uresničene plemenite vsebine v povezavi z življenjem in aktivnostmi upokojencev. Župan Občine Šoštanj Darko Menih je tudi na zborih domačih društev (ne le na zboru Šaleške pokrajinske zveze DU) na skupščinah DU Šoštanj in DU Ravne pri Šoštanju podprl programske smernice ter se zahvalil za plodno delo in sodelovanje z občino. »Po svojih zmogljivostih in za plemenito delovanje za boljše življenje starejših, upokojenih ljudi, ki so organizirani v naša društva, bomo skrbeli tudi v prihodnje. Veseli in ponosni smo, da ste aktivni in da izvajate družbeno pomembno poslanstvo, ki koristi naši družbi in številnim posameznikom. Zato tudi osebno podpiram vodstva in posamezne projekte,« je (povzeto) zagotavljal župan. Prvi od obetov se je očitno uresničil v MO Velenje, kjer je na izrazito prizadevanje predsednika DU Velenje in hkrati predsednika ŠPZDU Šaleške doline **Franca Vedenika** prišlo do dejanja, ki obeta prehod dogovarjanja od besed k dejanju. Starostna struktura prebivalstva v Sloveniji se spreminja in delež starejših od 65 hitro narašča. V prihodnjih letih bodo ti trendi še izrazitejši in tega se v Velenju zavedajo. Demografske spremembe so dejstvo in temu moramo prilagoditi obstoječe sisteme ter tako izkoristiti zmogljivosti spremenjene starostne skupine. Z odlokom želijo v MOV, ki se ponaša z nazivom »Starosti prijazno mesto« že vrsto let ustvariti še boljše možnosti in priložnosti za kakovostno življenje vseh generacij in dostojno staranje. Tako bodo preko javnega razpisa organizacijam upokojencev zagotavljali dodatna sredstva za njihove programe. Letni obseg razpoložljivih sredstev bo določal vsakoletni proračun MOV. Razpis bo predvidoma objavljen v mesecu marcu za programe organizacij upokojencev, katerih vsebina bo vključevala informiranje in svetovanje svojim članom, prostovoljno delo, aktivno in kakovostno preživljanje prostega časa, strokovno vzgojo članov, skrb za lastno zdravje, programe družin, medgeneracijsko sodelovanje in spodbujala kulturno izražanje in kreativnost.

Oder

PRIPOVEDKA O POTOVANJU majhnega FANTKA V VELIKI SVET

Od nekdaj so obstajali in še zmeraj obstajajo majhni in VELIKI ljudje.

Obstajajo tudi majhni in VELIKI otroci. VELIKI otroci so otroci VELIKIH ljudi. Majhni otroci pa so otroci majhnih ljudi.

VELIKI ljudje in VELIKI otroci živijo v VELIKIH hišah.

Majhni ljudje in majhni otroci pa v majhnih hišicah.

Okrog VELIKIH ljudi in VELIKIH otrok je VELIK svet.

No, in kot že sami dobro slutite, je okrog majhnih ljudi in majhnih otrok tak majhen svetek.

Nekdo – razumite, gospod Nekdo, mi je zadnjič pripovedoval, in jaz sem slišal, da je nekoč živel en majhen, pardon: majhen fant, torej fantek. Ime mu je bilo Fantek in bil je otrok majhnih ljudi, ki so živeli v majhni hišici, v majhnem svetu. In vse je bilo v najlepšem redu. Tako sta vsaj mislila njegova starša.

Ampak ni bilo, kajti njun majhen Fantek je imel VELIKE sanje!

In v tistih VELIKIH sanjah se mu je sanjalo o VELIKEM drevesu, ki je zrastle iz čisto majhnega semenčka. Bilo je zares VELIKO in zeleno pa rumeno in rdeče, in vse barve so bile VELIKE in drevo je bilo mogočno.

Naslednjega jutra je majhen Fantek vprašal svojo majhno mamico:

– »Mamica, mamica, zakaj so se mi sanjale takšne sanje, da me zdaj vleče ven, da bi imel dovolj prostora?«

– »Pa ja ne, da si imel VELIKE sanje?!«, se je zgrozila mamica.

– »Mamica, mamica, kaj pa to pomeni, imeti VELIKE sanje?«

– »Am ... no, ja, veš ... A veš, kaj? Pojdi se zdaj igrati, jaz moram nujno govoriti s tvojim očijem.«

In mamica se je obrnila stran od Fantka, da ne bi videl, kako zelo se je prestrašila. Strah ni lepo čustvo. Ko bi le šlo za majhen strah, en tak strahec, to bi še šlo. Ampak njen strah je bil VELIK in ni šel nikamor. O – o. Hitro je stekla za očijem in že od daleč klicala:

– »Oči! Oči!!«

– »Kaj je mamica?«

– »Oči! Oči!! Oči!!!«

– »KAJ je, mamica? Kaj JE, mamica? Kaj je, MAMICA?«

– »Oči! Najin Fantek! Sanje! VELIKE! Spraševal je!« je zadrihano pripovedovala.

– »Kaj mi želiš povedati, mamica? Daj še enkrat, lepo po vrsti.«

– »Ah, pa saj je bilo po vrsti! Najin majhen Fantek je imel sanje. Tiste ta VELIKE sanje! In vprašal me je, kaj to pomeni ...«

– »Ne!«

– »Ja.«

– »Ne!«

– »Pa ja, če ti pravim!«

– »Ampak, mamica, kaj vendar govoriš? Saj so takšne sanje, tiste, ki se začnejo s črko »V«, prepovedane!«

– »VELIKE sanje. Vem.«

– »Ah! Spet si izgovorila tisto besedo na »V! To se vendar pri nas, v našem majhnem svetu ne sme! Saj veš, da smo drugačni.«

– »Ja, JAZ vem. A najin majhen fantek tega še ne ve in nocoj je pač sanjal VELIKE sanje.«

– »Uh ...«

– »In vprašal me je, kaj to pomeni ...«

– »Uh ...«

Tudi oči se je zdaj ustrašil. Njegov strah je bil najprej majhen, lepo po pravilih. A bolj ko je razmišljal, bolj je njegov strah rasel. Zdaj je bil VELIK in kaj takega ni bilo dovoljeno. O, ne, ne. Oči se je svojega VELIKEGA strahu tako ustrašil, da je bil kmalu VELIKANSKI in je še naprej rasel in rasel in na koncu je bil že VELIKANANANSKI in je začel očija strahiti:

– »Buhuhu! Buhaha! Zdaj sem tu-tu-tu in me ima-ta-ta, ker je vajin Fantek sanjal prepovedane sanje-he-he! Takoj ga odpeljita k doktorju Majhnemu, drugače vas bom za vedno strašil-hi-hi-hill!«

Slabo je kazalo. Mamici in očiju je bilo zares hudo. Slabo in hudo sta namreč dvojčka in zmeraj tičita skupaj.

Doktor Majhen je bil takšne vrste zdravnik, ki je na prvi pogled razpoznal VELIKE in majhne ljudi. Neutemeljeno, zato pa temeljito jih je ločeval ene od drugih.

Pravzaprav je bil tak policaj za majhne ljudi. In če so kdaj upali sanjati, kar je nocoj sanjal Fantek, se je lahko odločil, da jih za kazen pošlje v VELIK svet. Fantku je torej grozilo, da ga bodo peljali za mejo majhnega sveta in da bo moral mogoče za vedno ostati pri VELIKIH ljudeh! Ojoj.

Mamica in oči sta vsa potrta hodila proti domu. – »Le kaj bo z najinim majhnim Fantkom?« je skrbelo mamico.

– »Ja, kaj ... Peljala ga bova k doktorju Majhnemu, ta bo videl, da je z njim vse v redu, pa bo.«

– »Kaj če tega ne bo videl?« se je bala mamica.

– »Mu bova pa kupila nova očala!«

– »Ah, saj sploh ne nosi očal,« se je spomnila mamica.

– »No ... to pa ni dobra novica. A sva že doma – dajva, poiščiva Fantka.«

– »Sinček, sinček, kje si?« je klicala mamica.

– »Sinček, sinček, kje si?« je klical oči.

ALICE ČOP

– »Sinček, sinček, kje si – drugič?« je klicala mamica.

– »Sinček, sinček, kje si – drugič?« je ponovil oči.

– »Sinček, sinček, kje si – tretjič?« je klicala mamica.

– »Sinček, sinček, kje si – četrtič, petič in šestič?« je pospešil zadevo oči.

– »Ni ga.«

Tišina njune majhne hišice ju je prestrašila in spet se je pojavil VELIKANANANSKI strah: »Buhuhu! Buhaha!«

Mi pa vmes pokukajmo, kje je Fantek.

Aha! Tamle je. Hodi proti majhnemu drevesu in nekaj govori. Prisluhimo mu od blizu:

– »Kam grem, še sam ne vem, a zdi se mi, kot da hodim v sanjah. V tistih, ki mi pravijo, naj se podam na pot. Ah, v bistvu sem že na poti! Ha, ha! Kako dober občutek! Hodil bom in videl, kam me bo peljala.«

Fantek je hodil in hodil.

– »Vau! Tamle je eno lušno majhno drevesce! Usedel se bom pod njega in si malo odpočil.«

In ker je bil od hoje utrujen, saj še ni nikoli prišel tako daleč od doma, je kmalu zaspal:

– »Hrrr... fju... hrrr... fju...«

Zbudil se je na nekem drugem, povsem neznanem kraju.

– »Kje pa sem? In kaj je vse to?! Vse je tako VELIKO! Drevesa, hiše ... Tudi hrupa je VELIKO. Ni mi všeč tukaj. In strah me je. VELIK strah ...«

K sreči je zagledal nekega VELIKEGA gospoda. – »Gospod, gospod!« ga je poklical.

– »Hm. Kaj je, boy? What do you hočeš? Zakaj me motiš, nadleguješ, zadržuješ?! Hitim na velepomemben meeting!«

– »Oprostite, gospod. Rad bi le našel pot domov. Kje sem? In kdo ste vi?«

– »Jaz sem gospod Bogatun, težek businessman, in to tukaj je VELIK svet. Zdaj se mi pa mudi na moj velepomemben meeting, zato me ne disturbiraj več! Bye Bye!«

– »Ampak ... Halo! Gospod! Ne še it, prosim ... Ni ga več. Kaj je sploh rekel, da je? Čudno, pol stvari ga nisem razumel. Pa kaj, igral se bom! Hop – hop, hop – hop,« je poskakoval Fantek in v tistem zagledal drugega gospoda.

– »Je! Tamle je en drug gospod! Gospod! Drugi gospod! Pridite prosim sem. Pridite, no ... Povejte mi, zakaj letate takšni tu naokoli? Kaj ne znate hoditi po nogah? In kdo sploh ste?«

– »Kdo sem jaz?! Phe! Jaz sem vendar Batman, filmski zvezdnik! Pa ti, majhen, kdo si ti? Ali imaš kakšno težavo? VELIKO težavo, mislim. Nekdo ti streže po življenju, ali, huje, po lastnini?! Hm?«

– »Ne, kje pa! Samo ... ne najdem poti domov ...« je žalostno odgovoril Fantek.

– »Aja, izgubil si se ...« je razočarano odvrnil Batman.

– »Ja! In pojma nimam, kako naj se vrnem

domov.«

– »Pa je to VELIKA ali samo majhna težava?« je vprašal Batman.

– »Res ne bi vedel. Kar je za enega VELIKA težava, je lahko za drugega povsem majhna težava, kajne? Ta težava je ... pač MOJA,« je premeleval Fantek.

– »Hm. Sorry, potem me sploh ne zanimaš. Jaz rešujem le VELIKE težave: umor, ogenj, posilstvo. A stekaš? Tu imaš mojo vizitko. Čau!« Dal mu je e-kontakt in že ga ni bilo več.

– »Ampak, gospod Batman! Vrnite se! Kaj mi res ne boste pomagali? Saj ste filmski zvezdnik ... S kom naj se zdaj pogovarjam?« se je razžalostil izgubljeni Fantek.

– »Ne vem, no ... Ali se mi samo zdi ali so vsi

tukaj nekam čudni? Nič za to, spet se bom malo usedel in počakal, če bo mimo prišel še kakšen tretji gospod ... Mogoče bom imel srečo. Uaaah!« je zajeהל in v trenutku zaspal: »Hrrr... fju... hrrr... fju...«

Pustimo ga, naj se malce naspi.

Ste videli, kakšen je ta VELIK svet? Narejen je le za VELIKE ljudi z VELIKIMI težavami in VELIKIM denarjem.

Naš Fantek pa ni VELIK in nima denarja. Vse, kar ima, sta njegova majhna starša v majhni hišici v majhnem svetu in VELIKE sanje.

O, glej ga! Fantek se je zbudil. Ampak ... kje?!

krono izročil bizantinskemu cesarju.

Vse se je spremenilo. Zavladal je vsesplošni kaos. Mesta so propadla, saj so lahko samo še sporadično trgovala z drugimi mesti, kaj šele s tujimi državami. Posledično so ljudje zaradi lakote, bolezni in tudi vojn začeli množično migrirati, v upanju na boljše življenje kje drugje. Dolgo in skrbno obdelovana zemlja se je marsikje spremenila nazaj v divjino. Avtoriteta posvetnih oblasti je upadla in vajeti je prevzela Cerkev s svojo hierarhično organizirano birokracijo.

Rimski škofi so postopoma uveljavili svoj primat med drugimi cerkvenimi dostojanstveniki in Rim je močno okreplil svoje pozicije. Cerkev je nadzorovala tudi izobrazbo – samostanske šole so za več sto let postale edina večja izobraževalna središča v vsej Evropi.

Umetnost se je v primerjavi z »antično« populnoma spremenila.

Med navadnimi ljudmi je bilo povpraševanje predvsem po drobnih umetninah, ki jih je bilo v teh negotovih časih mogoče enostavno prevajati. Bile so »dobra naložba«. Cerkev je pri rokodelcih naročala bogato okrašene predmete za sluzenje svete maše, relikvije – skrinjice za shranjevanje posmrtnih ostankov svetnikov, iluminirane rokopise, nakit, bogoslužna oblačila, pohištvo in podobno.

Kar se zgodnje srednjeveške književnosti tiče, so v tem obdobju prevladovala cerkvena pesmi, pridige in druga teološko usmerjena

Mansioni k pasijonu v francoskem Valenciennesu

Foto splet

Zbudil se je pod majhnim drevescem, kar pomeni, da se je vrnil nazaj v svoj majhen svet! Svoj svetek!

Ali se mu je vse skupaj samo sanjalo? Ali se je zares zgodilo?

Ah, saj je vseeno, kajti meja med našimi sanjami in tistim, kar je res, je čisto majhna. Ravno zato jo čuva en čisto majhen doktor policaj Majhen – in naš Fantek je tudi majhen, torej je vse jasno! Ali ni?!

Konec – zvonec – prazen lonec!

*Avtor: Kajetan Čop (»Povidačka Klugec. Cesta do VELKÉHO světa anebo Žertík«, 1995)
Prevod iz češčine: Alice Čop*

ALICE ČOP

besedila, pomembno mesto pa je zavzemala tudi krščanska hagiografsko-legendarna književnost (opisovanje življenja svetnikov). Pisalo se je v latinščini, seveda, in trajalo bo še nekaj stoletij, da v narodnih jezikih začnejo nastajati junaški epi, viteški romani ali trubadurska lirika. In pa kerkvna, ter, še kasneje, tudi posvetna dramatika.

Vrhunsko rimsko gledališče, ki se je začelo razvijati že od 5. stoletja pr. n. št., po vzoru grškega, je po tisočletju obstoja utonilo v pozabo. V zgodnjem srednjem veku, govorim o letih cca. od 500 do 900, je razvoj gledališča praktično zamrl.

A je vseeno na neki način živelo naprej v obliki ljudskih veselic, poganskih ritualov in krščanskih obredov in skozi nastope nemških minstrelv (tudi trubadurjev, potujočih zabavljacev, ki so obvladali žongliranje, akrobacijo in besedno komiko, hkrati pa so znali tudi peti in igrali po več glasbenih instrumentov). Naprej pa je rimsko gledališče živelo tudi skozi počasi zamirajočo rimsko pantomimo, kar je bila prav posebna zvrst. Tako kot v sodobni pantomimi se je igralec izražal zgolj s pomočjo svojega telesa, brez glasu, vendar je obstajala ena osnovna razlika – antičnim pantomimikom je namreč obraz zakrivala maska (niso si torej mogli pomagati z obrazno mimiko) in sami so igrali vse like predstave.

Iz vseh naštetih virov se je torej začelo ponovno in počasi rojevati novo gledališče.

Skupine pripovedovalcev, komikov, žonglerjev, akrobatov, hodcev po vrvi, pantomimikov in dreserjev divjih živali so se le stežka prebijale, saj niso več dobivale državnih subvencij kot v časih Rimske republike in tudi bogatih mecenov iz časa Rimskega cesarstva ni bilo več. Igralci so izgubili status zvezdnikov. Da so preživeli, so potovali od mesta do mesta in nastopali za drobiž ob različnih prilikah, najraje pa ob nedeljah pred cerkvami, saj se je ravno tam zbirala radovedna (in dokaj radodarna) množica. Cerkev je takšnim nastopom seveda ostro nasprotovala in izdala kar nekaj Ediktov, ki so bogaboječim ljudem prepovedovali gledati takšne »vulgarne zabavljace«. A ljudem so bili njihovi nastopi všeč. Želeli so se zabavati.

Poleg tega se je v zgodnjem srednjem veku še zmeraj veliko ljudi udeleževalo poganskih ritualov. Nekateri so bili namenjeni čaščenju poganskih bogov, različnih mitoloških bitij ali prednikov, a večinoma so bili ritualni obredi povezani z naravnim potekom leta in z gibanjem Sonca ter Lune (na primer zimski in poletni solsticij ali pomladno in jesensko enakonočje (ekvinokcij). Za izvajanje obredov so ljudje pogosto najemali gledališnike. Med priljubljenimi rituali so bili z nastopom zime povezani ritual klicanja duha Sonca in sežiganje iz slame narejenih hudobnih duhov Starega leta ali spomladanski rituali plodnosti; postavitve faličnega simbola plodnosti – mlaja je potekal ob ritualnih vožnjah s cvetovi okrašenih vozov okoli njiv. Na vozovih so peljali mlade moške in device, skupaj s kipci poganskih bogov plodnosti. Sledile so priljubljene igre, tekmovanja in seveda veselica. Cerkev se je borila proti takšnim ritualom po svojih najboljših močeh.

Nekateri zgodovinarji trdijo, da je Cerkev v 4. stoletju nalašč določila datum rojstva Jezusa Kristusa na 25. december, da se bo prekrival s poganskimi praznovanji prihoda zimskega časa, in veliko noč na čas, ko so se izvajali spomladanski rituali plodnosti.

Za prve kristjane datum Jezusovega rojstva pravzaprav ni bil tako pomemben kot njegovo trpljenje, smrt in vstajenje.

Praznik njegovega rojstva so začeli obeleževati šele v 2. in 3. stoletju in takrat se je pojavilo več različnih predlogov za določitev točnega datuma. Do datuma 25. december naj bi vodilo dvoje: Jezusovo rojstvo naj bi povežali z zimskim solsticijem in rimskim praznikom »neporaženega sonca« (Sol invictus), ki ga je cesar Avrelijan slovesno ustanovil leta 274. Jezus Kristus naj bi se torej rodil na najkrajši dan v letu, ko tudi pogani praznujejo up, da bo sonce premagalo zimo, temo in smrt (povezavo med Jezusovim rojstvom in solsticijem sta branila med drugim

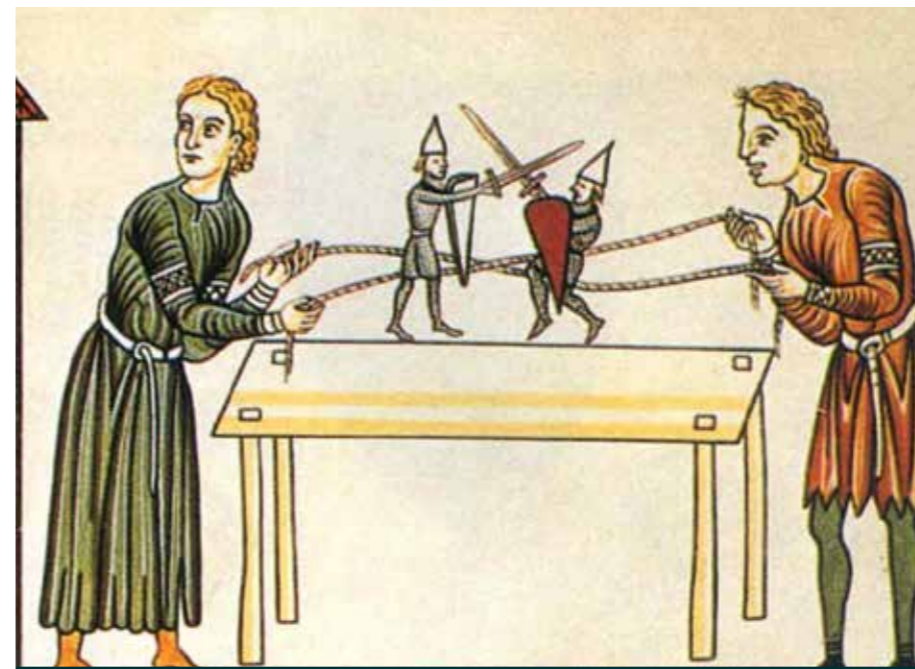
Arthur Miller, srednjeveško gledališče

Foto splet

sv. Avguštin in Isaac Newton, medtem ko je bila za puritance takšna razlaga dokaz poganske narave božiča). Večjo težo naj bi imelo izračunavanje datuma rojstva glede na predviden datum spočetja. Po stari judovski tradiciji je znak popolnega življenja, če je to trajalo »celo število let«. Jezus je bil usmrčen na predvečer Pashe, t. i. judovske velike noči, ki jo praznujejo 15. dne meseca nisana, torej 14. dne meseca nisana, kar približno ustreza 25. marcu latinskega koledarja. Če se 25. marcu doda 9 mesecev nosečnosti, dobimo datum 25. december. Ta datum je uradno določil za božič oziroma datum Jezusovega rojstva papež Julij I. cca leta 350.

Kakorkoli že, časovno so se poganska praznovanja res prekrivala s cerkvenimi prazniki in slednji so v tej »bitki« postopoma zmagali. Cerkev je tudi dosledno nadomestila vse poganske bogove s svojimi svetniki, na vseh znanih mestih čaščenja in izvajanja poganskih obredov je zgradila cerkve. Šele v desetem stoletju pa se je opogumila in se odločila, da bo priljubljenost gledaliških nastopov izkoristila v svoj prid. Maše, ki so potekale v preprostem, neizobraženemu človeku nerazumljivem latinskem jeziku, je Cerkev obogatila z »vizualnimi efekti«. Začele so biti bolj teatralne. Uvedli so tudi **procesije**; na primer, na cvetno nedeljo so z veliko slavo peljali Kristusa na oslu skozi mesto v cerkev; na veliki petek so pogosto njegov križ ovili v pogrebno tkanino in ga položili v simbolično grobnico; na velikonočno nedeljo so ga spet ritualno dvignili iz groba.

V desetem stoletju se je rodila tudi duhovna, **liturgična drama** – začeli so torej pisati in izvajati gledališka besedila z versko tematiko. Ena prvih avtoric liturgičnih dram je bila nuna **Hrotsvita iz Gandersheima** v severni Nemčiji. Po vzoru rimskega komediografa Publija Terencija Afera je napisala šest iger (na primer »Abraham in Marija«), ki so jih z velikim uspehom igrali še za njenega življenja. Vse do leta 1200 so verske igre v izvedbi duhovnikov in kasneje tudi študentov cerkvenih šol igrali izključno v cerkvah, nakar so se preselile pred njena vrata. Liturgične igre so namreč postale zelo priljubljene in obiskovane, posledično so bile tudi vedno daljše, z vse bogatejšo scenografijo, kar je sčasoma pripeljalo do tehničnih težav. Obstajajo na primer pričevanja o tem, kako se je Jezus Kristus (s pomočjo mehanizma) povzpel v »nebesa«, v višino 15 metrov nad oltar, ali kako so za določene prizore izdelovali »peklenski« dim s pomočjo predhodnic današnjih »dim-mašin«. Število gledalcev je bilo čimdalje večje in v cerkvah ni bilo več dovolj

Srednjeveška lutkarja, Hortus Deliciarum, 12. stoletje

Foto splet

prostora za takšne uprizoritve.

Liturgične igre so se torej preselile ven, na trge in v mestne ulice. Igrali so jih ob različnih priložnostih – najpogosteje za božič in veliko noč. Božične igre imenujemo **Ludus Nativitatis** in pripovedujejo o rojstvu Jezusa Kristusa, veliko-nočne pa **Pasijoni** in pripovedujejo o njegovem trpljenju.

Eden najbolj znanih velikonočnih ciklusov je **Carmina Burana** iz 13. stoletja, najden v nemškem samostanu v Benediktbeurenu. Iz istega samostana je tudi ena izmed najbolje ohranjenih božičnih iger, ki šteje kar 575 verzov.

Na tem mestu bi vsekakor rada omenila **Škofjeloški pasijon**, ki ga je okrog leta 1715, z nadaljnimi popravki do 1727, po predlogah starejših slovenskih pasijonskih procesij, napisal loški kapucin pater Romuald, z lastnim imenom Lovrenc Marušič iz Štandreža pri Gorici. Škofjeloški pasijon je najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku in hkrati tudi najstarejša ohranjena režijska knjiga v Evropi – edina iz baročnega obdobja.

Omembe vreden je tudi **Kapelski pasijon** oziroma Pasijonska igra iz Železne Kaple, ki je eno največjih odkritij starejšega slovenskega slovstva in slovenske dramatike zadnjih let. Rokopis, zapisan ob koncu 18. stoletja, namreč vsebuje besedilo starejših verzij pasijona, ki izvirajo iz izgubljene slovenske jezuitske dramatike 17. stoletja.

In še eden slovenski, precej zabaven zapis o pasijonih se nahaja v Valvasorjevi »Slavi vojvodine Kranjske«. Omenjen je pasijon iz leta 1657, ki naj bi si ga v neki mestni gostilni ogledal kmet iz okolice Ljubljane, nakar je prosil enega izmed dijakov, ki je nastopal v vlogi Hudiča, če lahko prestraši njegovo ženo, da bi nehala piti. Menda mu je uspelo ...

Še mogoče za zanimivost – predhodnice pasijonov so prirejali že v starem Egiptu v 2. tisočletju pr. n. št., le da so v njih uprizarjali življenje in delo Ozirisa, egipčanskega boga mrtvih. Božične igre so bile sestavljene iz različnih prizorov

(vse igre niso nujno vsebovale vseh od naštetih): **Officium pastorum** (scena s pastirji), **Officium Stellae** (scena potovanja za božično zvezdo), **Officium regum trium** (scena prihoda treh kraljev) in druge. Med gledalci pa naj bi bile še posebej priljubljene scene prihoda Heroda, pomora nedolžnih otrok in Rahelinega joka (**Ordo Rachelis**).

Kasneje so se začeli pojavljati še **Misteriji** – dramatizacije svetopisemskih zgodb (velikokrat o življenju Jezusa Kristusa), **Mirakli** – krajše igre o čudežih, ki so se zgodili na priprošnje svetnikov in predvsem božje matere, ter **Moralitete**, ki so na odru alegorično prikazovale boj med grešnostjo in duhovno čistostjo.

Srednjeveška dramatika je nastajala in se razvijala predvsem v Franciji, Angliji in Nemčiji, na Nizozemskem in v Belgiji, pa tudi v Španiji in delno v Italiji. Veliko kasneje so se razvile tudi **posvetne igre**. V 15. stoletju se je predvsem v Franciji razvila posebna vrsta komične igre – **farsa** (eden najbolj znanih primerov je »Burka o jezičnem dohtarju«). Farsa nekako opeva človekovo zvitost, s katero se je v življenju mogoče najlažje izviti iz kočljivih situacij, in sporoča, da se je pogosto koristno delati neumnega.

A vrnimo se še k duhovnim igram in k njihovi konkretni podobi, da si jih lažje predstavljamo. Od 14. stoletja so se začele pojavljati liturgične igre v narodnih jeziki. Organizacijo iger so prevzela mesta in v njih so baje z veseljem in navdušeno sodelovali vsi meščani – šteli so si namreč v čast bodisi nastopati v igralski zasedbi bodisi financirati razkošne kostume in gradnjo vedno bolj pompoznihih scen. Po pravici, v tistih časih si meščani najbrž niti niso upali odkloniti sodelovanja pri nečem, kar je podpirala cerkev ... Mestni reveži so prostovoljno (in za juho) pomagali pri gradnjah tako imenovanih **»mansionov«**. Mansione si lahko predstavljamo kot lesene hišice brez četrte stene, ki so predstavljale določene kraje: Paradiž, Nazaret, Jeruzalem, Egipt, Pekel in tako dalje. Torej – namesto da bi se igra dogajala na enem odru,

kot smo danes vajeni, in bi se vmes menjale kulise, so se igralci, in z njimi tudi gledalci (ki so bodisi sedeli na tribunah bodisi stali ali sedeli na tleh), selili od mansiona do mansiona. Njihova skupna širina je včasih presegla 60 metrov, globina pa neverjetnih 18 metrov. Ker je med prehodom ogromne mase z marsičim okrepčanih gledalcev od prizorišča do prizorišča prihajalo do preprirov in včasih, neizogibno, tudi do pretepev, so se kasneje spomnili, da bi lahko mansione zgradili na vozovih in jih postavili v krog; gledalci so tako lahko sedeli na tribunah na svojih mestih in pri spremembi kraja dogajanja preprosto počakali, da se »zavrti krog« na ta pravi mansion.

Liturgične igre so prerasle v čudovit spektakel, ki je trajal tudi do dvajset dni, in število nastopajočih se je sčasoma povečalo v nekaj sto. Ker je bilo treba igre koordinirati, se je pravzaprav rodil poklic gledališkega režiserja. Ni treba dodajati, da so trgovci zgrabili priložnost in med igrami prodajali vse mogoče in nemoogoče. Ljudje so se zabavali, pili in grešili. In to je bil eden glavnih razlogov, da se je Cerkev od takšnih iger na koncu popolnoma distancirala. To pa njihovi priljubljenosti nikakor ni škodilo – saj so jih uprizarjali vse do 16. stoletja.

Razvoj liturgičnih iger je močno prispeval k razvoju tehnologije gledaliških scenskih trikov in tudi lutk, saj so z njimi začeli nadomeščati žive igralce. V scenah krvavega mučenja svetih so »igrale« lutke, napolnjene s prašičjo krvjo; znano je, da so v eni igri v sceni sežiganja Barnabaša sežgali lutko, napolnjeno z živalskimi kostmi in notranjimi organi, da bo »naturalistično smrdele«. V eni drugi prireditvi so prikazali obglavljanje sv. Pavla tako, da je »lutka njegove glave« trikrat poskočila in vsakič, ko se je dotaknila zemlje, je izbruhnil izvir (mleka, krvi in vode). Uporabljali so tudi trik-lutke: na oder so skočili tigri in se pred očmi gledalcev spreminili v ovce, Mojzesovalica se je spremenila v kačo in tako dalje. Ljudje so bili nepismeni, v cerkvah se je govorilo le v latinščini, zato so bile liturgične igre močno priljubljene.

Pravzaprav so že stari Grki uporabljali spektakularne, gigantske gibljive lutke (oziroma kipe) bogov, ki so jih gradili v hramih. Kipi, še posebej Zevsovi, so znali pretakati solze ali celo kri, pokimati z glavo, dvigniti roko, zagrmeti, odgovoriti z donečim glasom svečeniku na vprašanje ali celo vstati s prestola. Ni treba posebej razlagati, da so bili vse to vnaprej dogovorjeni nastopi in je kipe s pomočjo skritih mehanizmov vodil spreten »lutkar«. Rimljani nikakor niso zaostajali, le da je bil njihov glavni bog Jupiter. V nekem obdobju so ob pomembnih odločitvah krožili okoli Apolonovega hrama z gigantsko Jupitrovo glavo, ki jo je na ramenih moralo nositi kar 80 svečnikov. Glavni svečenik ji je zastavljal pomembna vprašanja, ljudje pa so molili in čakali, da jim Jupitrova glava odgovori z »da« ali »ne«. Če se glava ni strinjala z njihovimi načrti, so jih vraževerno opustili.

S takšnimi in podobnimi »igračkami« so se inspirirali zgodnjersrednjeveški predstavniki cerkve in pnosne, gibljive trik-ripe uporabljali v **Procesijah**. Obstajajo zanesljiva pričevanja o izdelavi lutk različnih svetnikov, predvsem pa

Arthur Miller, srednjeveško gledališče

Foto splet

Marije (te so bile še najbolj priljubljene v Franciji) z vgrajenimi skrivnimi mehanizmi.

Tako imenovane **lesene Marije** so bile gibljive lutke, ki so znale recimo jokati. Torej, spet: skozi zvrtno luknjico v očeh je pritekla tekočina, ko so pritisnili na skriti gumb. Bogaboječi ljudje so kakopak verjeli, da se je zgodil čudež, in ob pogledu na kimajoče, jokajoče Marije so bili osupli.

V 14. stoletju so v Benetkah z lesenimi Marijami (po italijansko: Marie di legno) nadomestili Marije, ki so jih do takrat na vsakoletnih »Festa delle Marie« predstavljala dekleta iz bogatih družin. To pa iz strahu, da mogoče niso več device, kar bi seveda povsem onečastilo Cerkev. Tudi v francoskem pristanišču Dieppe so od nekdaj redno uprizarjali igre o devici Mariji, tradicionalni zavetnici mornarjev. V 17. stoletju so v cerkvi st. Jacques uprizorili njen odhod v nebesa s pomočjo tehnološko dodelane mehanične lutke, ki se je dvignila iz groba, povzpela visoko v »nebesa« in iz oblakov radostno mahala vernikom.

V Parizu pa so bile v 18. stoletju zelo priljubljene voščene mehanične lutke, ki so bile trajno pritrjene k podlagi in ponavljale le nekaj malo gibov. Danes bi jim rekli prej mehanične igračke. Z njimi so uprizarjali priljubljene liturgične scene ob božičnih in velikonočnih praznikih. Mehanične voščene lutke so tudi uspešno prodajali – najbolj zaželena pa je bila ravno lutka Marije.

Priljubljenost lutk Marij je bila skratka velika v vsej Evropi. V Franciji so jih ljudje že v 13. stoletju začeli ljubkovalno klicati **Marionnettes** (beri: marionet). In prav iz tega izraza se je kasneje rodilo ime ene izmed zvrsti lutk – marionet ... A to je že čisto druga zgodba. Vsem vam želim lepe praznike!

VIRI

Charles Magnin (v prevodu in priredbi Nine Malik): »Déjiny

loutkového divadla v Evropě« (Zgodovina lutkovnega gledališča v Evropi); izdala DAMU (Gledališka Akademija), Praga 1992.

Eva Stehlíková: »A co když je to divadlo?« (Kaj pa če je to gledališče?); edicija Světové divadlo (Svetovno gledališče), KLP v sodelovanju z Gledališkim inštitutom v Pragi, Praga 1998.

Oscar G. Brockett: »History of the Theatre« (Zgodovina gledališča); Prentice Hall, 1969.

Foto: splet

ZAŠČITIMO SI MISLI,
DA NAS BO V LETU
2021 VODILA ZDRAVA
KMEČKA PAMET.